

Rättssäker samhällsvård för barn och unga

Remissyttrande ställt till Socialdepartementet

Inledning

Maskrosbarn har beretts möjlighet att inkomma med remissvar avseende betänkandet Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8). Maskrosbarn yttrar sig med utgångspunkt i vårt uppdrag att företräda barn vars föräldrar har ett missbruk, psykisk sjukdom eller som utsätter dem för våld. Maskrosbarn avgränsar sitt yttrande till övergripande synpunkter samt synpunkter på utredningens bedömningar och förslag som Maskrosbarn bedömer som särskilt relevanta för vår målgrupp och utifrån ett barnrättsperspektiv. Barnens egna erfarenheter, åsikter och perspektiv utgör utgångspunkten för Maskrosbarns samlade synpunkter.

Sammanfattning

Maskrosbarn välkomnar merparten av förslagen i betänkandet *Rättssäker samhällsvård för barn och unga* (SOU 2026:8). Vi tillstyrker i huvudsak de förslag som syftar till att stärka barnrättsperspektivet, öka rättssäkerheten och skapa en mer förutsebar process för barn och unga inom samhällsvården.

Vårt ställningstagande bygger på tre bärande principer: att barnets bästa ska vara den reellt styrande utgångspunkten i alla beslut, att barn och unga tillförsäkras ett faktiskt inflytande, samt att alla beslut som rör ett barns placering måste vila på ett stabilt och långsiktigt trygghetsperspektiv.

Maskrosbarn vill särskilt lyfta fram följande ställningstaganden:

- **Vi tillstyrker** förslagen om ökat inslag av sakkunskap hos både socialnämnd (3.7.3) och i domstol (3.7.4) för att säkerställa välgrundade beslut i komplexa ärenden.
- **Vi avstyrker** förslaget om att åklagare ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande (4.9.2).
- **Vi tillstyrker** den nya trestegsstrukturen för vårdens upphörande (6.4.2) samt perspektivskiftet kring umgänge (7.2.7) där barnets bästa, snarare än föräldrarätten, blir helt styrande.
- **Vi tillstyrker** förslaget om att utöka socialnämndens ansvar för placerade barns rätt till umgänge med syskon och andra närstående (7.3.9).

- **Vi delar bedömningen** att drogtester inte bör göras strikt obligatoriska, men **tillstyrker** den skärpta skyldigheten för socialnämnden att fatta formella beslut om testning när det finns anledning till det (7.4).
- **Vi tillstyrker** den utökade skyldigheten att göra skydds- och förhandsbedömningar för syskon vid orosanmälningar (9.2.4).

Övergripande synpunkter

De barn och unga vi möter vittnar återkommande om en samhällsvård där deras delaktighet är djupt bristfällig, där processer sker över deras huvuden och där föräldrarnas rättigheter regelbundet trumfar barnets behov av trygghet, kontinuitet och läkning. Det är därför mycket positivt att utredningen i centrala delar, såsom i frågan om umgänge och vårdens upphörande, föreslår nödvändiga skiften där barnets bästa sätts i främsta rummet.

Samtidigt ser Maskrosbarn med stor oro på en växande trend där regeringens direktiv i utredningar som rör barn och unga styrs av politiska ambitioner snarare än expertis och vetenskap. Att utredningen i flera fall (såsom i frågan om åklagares befogenhet vid omedelbara omhändertaganden och i frågan om obligatoriska drogtester) har ålagts att lägga fram färdiga författningsförslag – trots att utredningens egna expertbedömningar landar i att förslagen motverkar barnets bästa och hotar rättssäkerheten – är djupt problematiskt.

Detta sätt att styra utredningsförfarandet urholkar den svenska traditionen av en kunskapsbaserad lagstiftningsprocess och försvårar arbetet med att skapa en trygg och rättssäker samhällsvård för barn och unga. Lagstiftning som rör sårbarheter hos barn och unga måste vila på forskning, beprövad erfarenhet och barnrättsliga analyser, inte på partipolitiska målsättningar. När politiska direktiv tvingar fram lagförslag som experter enhälligt varnar för, riskerar vi att skapa en rättsosäker och direkt skadlig vårdkedja för de barn som staten har tagit på sig det yttersta ansvaret att skydda.

3.7.3 Ökat inslag av sakkunskap hos socialnämnder

Maskrosbarn **delar utredningens bedömning** att det finns ett påtagligt behov av ett större inslag av sakkunskap i socialnämndens LVU-processer för att stärka barns möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda. Vi delar uppfattningen att behovet av externa yttranden från sakkunniga av mer generell karaktär främst aktualiseras i ärenden av mer komplicerad eller svårbedömd art. Det kan exempelvis handla om fall som rör allvarlig psykisk ohälsa hos barnet eller komplex psykisk sjukdom hos en vårdnadshavare.

Vi instämmer i att den sakkunniges roll under socialnämndens utredning eller pågående arbete ska vara rent rådgivande. Expertkompetensen ska fungera som ett komplement till – och inte en ersättning för – socialtjänstens egen kompetens och utredningsansvar.

Maskrosbarn ställer sig bakom standpunkten att sakkunskap ska tillföras i ett så tidigt skede av ett ärende som möjligt. Vi vill dock betona att detta inte får ske förhastat. Innan extern sakkunskap inhämtas är det av yttersta vikt att barnet informeras, ges möjlighet att komma till tals, och att socialtjänsten hinner göra en inledande bedömning.

Många av de unga vi möter vittnar om att det krävs flera möten med socialtjänsten innan de känner den tillit som krävs för att våga berätta om sina hemförhållanden. Socialtjänsten måste därför ha hunnit etablera en förtroendefull kontakt och tydliggjort barnets egen problemformulering innan extern expertis kontaktas.

För att sakkunniginstitutet ska ge avsett resultat får inhämtandet inte utvecklas till en alltför betungande eller administrativ process. Om förfarandet blir för komplext finns en reell risk att verktyget väljs bort. Processen behöver utformas på ett lättillgängligt sätt.

När det slutligen gäller inhämtande av information från professionella med specifik kännedom om barnet – såsom skola och förskola – är vår erfarenhet att socialtjänsten i regel inhämtar sådana uppgifter redan i dag. Vi delar utredningens bedömning att det är angeläget att säkerställa att denna praxis fortlöper. I detta sammanhang vill vi dock särskilt understryka vikten av att barnet självt görs delaktigt och involveras i planeringen av vilka externa kontakter som ska tas under utredningsförfarandet.

Även om förslaget i huvudsak fokuserar på inhämtande av extern sakkunskap, vill Maskrosbarn i detta sammanhang också framhålla vikten av kontinuerlig kompetensutveckling för socialnämndens ledamöter i frågor som rör barn och unga. Det är i slutändan förtroendevalda politiker i socialnämnden som fattar de formella besluten om LVU. För att de externa sakkunnigutlåtandena ska få avsett värde och kunna tolkas på ett rättssäkert sätt, krävs att nämndens ledamöter har grundläggande kunskap om bland annat barns rättigheter, barn som anhöriga och barns våldsutsatthet samt vilka konsekvenser detta kan medföra. Vi anser därför att införandet av externa sakkunniga måste åtföljas av utbildningsinsatser för nämnderna, så att den tillförda expertkunskapen faktiskt kan omsättas i beslut som tillgodoser barnets bästa i praktiken.

3.7.4 Ökat inslag av sakkunskap i domstol

Maskrosbarn **delar utredningens bedömning** att det finns ett behov av ökad sakkunskap i förvaltningsrätter och kammarrätter, och att domstolarna i större utsträckning behöver höra en sakkunnig eller hämta in skriftliga yttranden när det behövs för att möjliggöra en välgrundad bedömning.

Det är i dag problematiskt att sakkunniga förekommer i så låg utsträckning i svenska LVU-processer, då det reella behovet med stor sannolikhet är betydligt större än vad statistiken speglar. Vi bedömer att utredningens förslag är ett viktigt steg för att öka rättssäkerheten och stärka barnrättsperspektivet i LVU-mål.

Utifrån vår målgrupps perspektiv är det helt avgörande att beslut som rör tvångsvård vilar på ett så solitt och nyanserat underlag som möjligt. Barn och unga i LVU-processer befinner sig i en extremt sårbar situation där domstolens avgörande får livsavgörande konsekvenser. Att införa en tydlig struktur för att tillföra expertkunskap – exempelvis för att tolka komplexa medicinska uppgifter, bedöma specifika riskmiljöer eller belysa psykiatriska tillstånd – stärker barnrättsperspektivet avsevärt i komplicerade ärenden.

Maskrosbarn vill särskilt betona vikten av utredningens skrivning om att behovet av sakkunskap ska bedömas med utgångspunkt i barnets och den unges bästa. LVU-målen stora variation kräver precis den flexibilitet och bredd som utredningen föreslår. Att domstolen kan skraddarsy vilken typ av expertis som behövs i varje enskilt mål garanterar att individen bakom ärendet blir sedd utifrån sina unika behov och förutsättningar. Vi delar även utredningens bedömning att den sakkunnige ska komplettera, och inte ersätta, socialtjänstens expertis eller domstolens självständiga granskning, vilket säkerställer en bibehållen hög rättssäkerhet och en objektiv process för den unge.

Avslutningsvis vill vi framhålla vikten av att sakkunniginstitutet utformas så att det fungerar effektivt i praktiken. Det är av yttersta vikt att minimera risken för att inhämtandet av sakkunskap leder till att processen fördröjs avsevärt. Domstolen måste här göra en noggrann avvägning mellan kravet på en skyndsam handläggning och behovet av att ta in kompletterande expertis. För att säkerställa att reformen ges fullt genomslag och faktiskt bidrar till ökad rättssäkerhet, vill vi understryka vikten av att i det fortsatta arbetet aktivt adressera de praktiska och administrativa hinder som riskerar att begränsa användningen av institutet.

4.9.2 Åklagare bör inte kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande

Maskrosbarn **delar utredningens bedömning** att åklagare inte bör ges befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Vi delar utredningens slutsats att dagens system i huvudsak är väl fungerande och att de utmaningar som finns inte avhjälpas genom att flytta eller dela denna befogenhet med brottsbekämpande myndigheter.

För vår målgrupp är frågan om vem som fattar beslutet av stor betydelse. Redan i dagens ordning upplever många ungdomar det som djupt problematiskt och främmande att socialnämnden fattar så ingripande och livsavgörande beslut utan att personligen ha träffat den unge. Att introducera ytterligare en aktör skulle med stor sannolikhet upplevas som ännu mer negativt och rättsosäkert av målgruppen. Det riskerar att sammanblanda socialtjänstens skyddande och stödjande uppdrag med rättsväsendets repressiva funktion, vilket allvarligt skulle skada ungdomars tillit till både socialtjänsten och lagstiftningen.

Vi noterar att utredningen, i enlighet med sina utredningsdirektiv, varit ålagd att lägga fram ett författningsförslag oavsett utredningens slutliga ställningstagande. Vi har förståelse för att förslaget har utformats med mycket höga trösklar, så att det i praktiken

endast skulle kunna tillämpas i absoluta undantagsfall när det ordinarie systemet är helt ur funktion och barnet riskerar allvarlig skada. Trots dessa snäva kriterier **avstyrker vi förslaget** då vi ser en risk för otydlighet och att unga kan komma att omhändertas på felaktiga grunder.

6.4.2 Förtydligande av vad som krävs för att ett omhändertagande för vård ska upphöra

Maskrosbarn **tillstyrker utredningens förslag** om en ny struktur och ett förtydligande av förutsättningar för vårdens upphörande. Att prövningen delas upp i tre tydliga led ökar förutsebarheten och rättssäkerheten för barnet.

För vår målgrupp är frågan om vårdens upphörande förenad med stor oro. Att flyttas tillbaka till ett hem där tryggheten inte är garanterad innebär stora risker för barnets hälsa. De barn vi möter beskriver ofta hur en placering avslutats och de fått flytta hem trots att de inte upplever att situationen förbättrats i tillräckligt stor utsträckning. De beskriver vidare hur deras föräldrar lever med en problematik som i vissa fall är bestående, och att situationen, även om den fluktuerar i perioder, aldrig blir så pass stabil att det är lämpligt för dem att flytta hem. Barnen beskriver också hur deras mående och behov av fortsatt vård inte tas hänsyn till i bedömningen av om placeringen ska fortsätta. De önskar ett betydligt större fokus på om de har getts möjlighet att bearbeta sina upplevelser innan de flyttas hem. Maskrosbarn anser att det inför ett upphörande av vård krävs en ingående analys och en noggrann riskbedömning där barnets eget mående, vilja och behov av fortsatt stabilitet sätts i centrum.

Vi delar utredningens bedömning att begreppet "varaktig och genomgripande förändring" måste behålla en viss flexibilitet för att kunna anpassas till enskilda fall. Vi vill dock understryka att socialtjänsten i denna bedömning måste fästa betydligt större vikt vid föräldrarnas reella förmåga och insikt. De barn vi möter betonar att det inte räcker att en förälder har förändrat sina yttre omständigheter (t.ex. ordnat boende eller genomgått en behandling). Det helt avgörande är om föräldern kan uppvisa genuint förändrad självinsikt, sjukdomsinsikt och en förmåga att kritiskt reflektera över sitt tidigare agerande. Om denna djupa förståelse saknas, vittnar barnen om att det finns en överhängande risk att den skadliga situationen upprepas så snart placeringen avslutas.

De barn och unga vi möter beskriver vidare allvarliga brister i delaktigheten inför att en placering ska avslutas. Många vittnar om traumatiska upplevelser där vården upphört utan förvarning eller förberedelse. En ungdom beskriver det på följande sätt:

Jag fick inte veta när jag skulle flytta hem, jag hade varit någonstans med min fosterfamilj och sen kom min mamma bara och plockade upp mig. / Ungdom

Den aktuella ungdomens upplevelse är tyvärr inte unik, vilket även bekräftas av flera granskningar från både Inspektionen för vård och omsorg och Justitieombudsmannen (se

[t.ex.](#) beslut från JO 2026-04-09, Dnr 5588-2024). Att på detta sätt ryckas upp från en miljö utan förberedelse eller insyn utgör en direkt kränkning av barnets rättigheter. Delaktighet enligt artikel 12 i Barnkonventionen är inte valfritt, utan en juridisk förutsättning för att överhuvudtaget kunna bedöma vad som är barnets bästa enligt artikel 3. Att fatta beslut om att avsluta en placering över barnets huvud – utan en traumamedveten förberedelse och en tydlig övergångsplan – innebär i vissa fall en akut risk för retraumatisering. Övergångsplanen bör, i enlighet med ungdomarnas egna förslag, baseras på en stegvis och kontrollerad hemflytt. Detta innebär en successiv process där barnet i praktiken får prova på att bo hemma – exempelvis genom enstaka övernattningar – och där situationen utvärderas noggrant av socialtjänsten innan vården formellt avslutas.

Utredningen anför att tillkomna omständigheter måste vara hänförliga till samma grund som det ursprungliga beslutet för att kunna utgöra skäl för fortsatt vård. Här vill vi lyfta ett kritiskt målgruppsperspektiv: det är mycket vanligt att barns psykiska ohälsa, trauma eller utagerande beteende i själva verket är direkta konsekvenser av de skadliga hemförhållandena. En ungdom beskriver långtidseffekterna av uppväxtmiljön:

*Än idag börjar hela min kropp att skaka om två personer börjar skrika på varandra. /
Ungdom*

Det är av yttersta vikt och en förutsättning för en rättssäker tillämpning att domstolar och socialtjänst inte felaktigt separerar barnets mående och beteende från den tidigare hemsituationen. LVU är en skydds- och vårdlagstiftning där barnets rätt till skydd, hälsa och utveckling måste väga tyngst. Maskrosbarn vill understryka att vård enligt 2 § LVU inte automatiskt kan upphöra så snart en förälders grundproblematik (exempelvis ett missbruk eller psykisk ohälsa) har förbättrats.

Om barnet bär på ett omfattande trauma till följd av den tidigare omsorgssvikten, utgör detta trauma ett vårdbehov som måste tillgodoses innan vården kan avslutas. Ur ett barnrättsperspektiv föreligger det alltså en påtaglig risk för barnets hälsa och utveckling om en hemflytt aktualiseras innan barnet har getts reella förutsättningar till bearbetning och läkning. Föräldraförmågan i nutid kan därför inte bedömas isolerat; den måste alltid provas i relation till föräldrarnas faktiska förmåga att möta och hantera det enskilda barnets specifika behov. Vården på grund av hemförhållandena (2 §) måste därför kunna bestå så länge hemmet inte kan erbjuda en tillräckligt trygg och läkande miljö för att möta barnets trauma.

7.2.7 En tydligare bestämmelse om umgänge med barnets bästa som utgångspunkt

Maskrosbarn **tillstyrker utredningens förslag** om att omformulera 14 § LVU så att barnets bästa blir den uttryckliga och styrande utgångspunkten vid alla beslut om umgänge och umgämbesbegränsningar. Vi välkomnar varmt det föreslagna perspektivskiftet, där kravet på att en begränsning ska vara "nödvändig med hänsyn till

ändamålet med vården” ersätts med att det ska vara ”nödvändig med hänsyn till barnets bästa”.

I dagens tillämpning är föräldraperspektivet djupt rotat, vilket ofta får till följd att umgänget betraktas som en rättighet för föräldern snarare än en möjlighet för barnet. De unga vi möter vittnar om en verklighet där deras egna behov, vilja och trygghet regelbundet underordnas de vuxnas önskemål, och där umgänget förvandlas till en skyldighet för barnet att tillgodose föräldrarnas behov. Tyvärr visar de ungas erfarenheter att socialtjänsten i praktiken sällan utreder eller fäster tillräcklig vikt vid barnets egen inställning till umgänget. En ungdom beskriver denna obalans på följande sätt:

Jag har aldrig fått frågan om vad jag vill. / Ungdom

Många av de ungdomar vi möter ifrågasätter för vems skull umgänget egentligen sker. De vittnar om hur de av socialtjänsten pressas eller tvingas till att träffa föräldrar, trots att föräldrarna vid upprepade tillfällen svikit genom att inte dyka upp, eller till och med varit påverkade under själva umgängestillfället. Att tvinga ett barn till umgänge under sådana former är direkt skadligt och skapar en enorm otrygghet. Det föreslagna perspektivskiftet är ett efterlängtat och nödvändigt steg för att säkerställa att umgänget anpassas efter barnets reella behov av trygghet och läkning.

Flera ungdomar lyfter också en önskan om att umgänget anpassas bättre efter barnets behov och inte enbart efter vad som är enklast för de vuxna. De önskar även att socialtjänsten skulle ta ett större ansvar när barnet inte vill ha umgänge med en förälder. En ungdom beskriver den tunga skuldbördan:

Jag tyckte att det var jobbigt att socialtjänsten inte la sig i, jag ville inte bära ansvaret för att det är mitt fel att jag inte vill träffa mamma. / Ungdom

När socialtjänsten underlåter och undviker att fatta formella beslut om umgängesbegränsning, och i stället överlåter till barnet att själv sätta gränser mot en förälder, sviker myndigheten sitt skyddsuppdrag. Detta skapar en orimlig lojalitetskonflikt och en tung psykisk börda för barnet. Maskrosbarn anser därför att den nya formuleringen måste följas av tydliga riktlinjer till socialtjänsten om att aktivt fatta formella beslut om umgängesbegränsning när barnet uttrycker att det inte vill ha umgänge. Det måste vara socialtjänsten – aldrig det enskilda barnet – som bär ansvaret gentemot föräldern för att ett umgänge begränsas eller ställs in.

Barns delaktighet är en förutsättning för säkrare bedömningar vid umgänge och vårdens upphörande

Maskrosbarn **delar utredningens bedömning** att barns tillgång till information samt möjligheten att komma till tals och påverka beslut är en absolut förutsättning för att bedömningar om umgänge och vårdens upphörande ska kunna göras med utgångspunkt i barnets bästa. Vår erfarenhet visar dock att barns delaktighet och inflytande i dessa

livsavgörande frågor i dag är djupt bristfällig. Denna brist är tyvärr inte ett isolerat problem vid enskilda beslutstillfällen, utan ett återkommande mönster under större delen av barnets kontakt med socialtjänsten. För att säkerställa barns trygghet och säkerhet krävs reell delaktighet; barnet är den främsta källan till kunskap om sin egen situation och sitt eget mående.

Jag fick inte vara med och bestämma var jag skulle bo, det bara bestämdes utan mig. / Ungdom.

En av de mest grundläggande förutsättningarna för delaktighet är rätten till information – en rättighet som i dag ofta förvägras barnet i praktiken. Att lämnas i ovisshet inför livsavgörande beslut skapar en enorm maktlöshet och otrygghet. En ungdom beskriver denna brist på transparens på följande sätt:

Information får man ju verkligen inte från socialtjänsten, antingen så får man det inte alls, eller samma dag som man flyttar. / Ungdom.

Maskrosbarn ser därför mycket positivt på de förslag som utredningen lyfter fram för att på djupet stärka barns delaktighet i processer om umgänge och vårdens upphörande. Barnets röst och upplevelser måste tillåtas väga tyngst när deras framtida trygghet och hälsa ska avgöras.

7.3.9 En socialnämnds ansvar för omhändertagna barns och ungas rätt till umgänge ska omfatta även syskon och andra närstående

Maskrosbarn **tillstyrker utredningens förslag** om att socialnämnden ska ges ett uttryckligt ansvar att tillgodose placerade barns och ungas rätt till umgänge med syskon och andra närstående. Baserat på de erfarenheter och perspektiv som organisationens målgrupp förmedlar, bedömer vi det som mycket angeläget att utredningen väljer att definiera detta som en rätt till ett umgänge som barnet önskar ha, snarare än som en möjlighet. Detta innebär ett nödvändigt perspektivskifte där barnets uttryckta behov och vilja görs styrande.

De ungdomar Maskrosbarn möter vittnar återkommande om de allvarliga konsekvenser som uppstår när kontakten med syskon bryts i samband med en placering. Vid den workshop som Maskrosbarn anordnade tillsammans med utredningen berättade en ungdom att hon och hennes syskon placerades i olika familjehem i olika delar av landet, och att hon därefter haft begränsade möjligheter att träffa sina syskon och till viss del tappat kontakten med dem. En annan tidigare placerad ungdom berättade att hennes förälder begränsat hennes möjligheter att träffa hennes syskon och att hon upplevt detta som ett sätt för föräldern att utöva makt och kontroll över henne. Ungdomen var ledsen över att ha missat delar av syskonets uppväxt.

Ur ett ungdomsperspektiv framstår det som en påtaglig brist att syskonrelationer i dag ofta osynliggörs i socialtjänstens handläggning. Ungdomar beskriver hur de lämnas utan

adekvat stöd när syskon bor kvar i ursprungshemmet och umgänget försvåras av föräldrarna, eller när en syskonskara splittras och placeras i olika familjehem utan att socialtjänsten bistår med de praktiska eller ekonomiska förutsättningar som krävs för att upprätthålla kontakten. För ett barn som har tvingats lämna sin hemmiljö utgör syskonen ofta en grundläggande trygghetsfaktor, varför en påtvingad separation innebär ytterligare en sårbarhet.

Genom ungdomarnas berättelser synliggörs även hur nuvarande bristande reglering tvingar barn att tillämpa djupt problematiska strategier. Ungdomar beskriver hur de mot sin vilja, och trots påtaglig otrygghet, känner sig tvingade att samtycka till umgänge med en förälder – enbart på grund av att föräldern använder umgänget med syskonen som ett påtryckningsmedel. Att ett barn ska behöva underkasta sig ett otryggt umgänge med en vuxen som en förutsättning för att få träffa sina syskon är helt oacceptabelt.

Barnen är själva de främsta experterna på vilka relationer i deras närståendekrets som är skyddsvärda och betydelsefulla. Eftersom kretsen av syskon och närstående är komplex och kan rymma såväl biologiska syskon som bonussyskon, familjehemssyskon eller andra viktiga stödpersoner, måste bedömningen ta sin utgångspunkt i barnets faktiska relationer och egna inställning.

7.4 Obligatoriska drogtester

Maskrosbarn **delar utredningens bedömning** att drogtester inte bör göras till ett strikt obligatoriskt utredningsmedel som tillämpas per automatik utan föregående behovs- eller proportionalitetsbedömning. Vi delar uppfattningen att ett obligatoriskt förfarande riskerar att leda till en mekanisk tillämpning där ett enskilt testresultat tillmäts oproportionerligt stor betydelse, på bekostnad av en bredare, professionell bedömning av föräldraförmågan och barnets säkerhet. Likaså instämmer vi i att nuvarande lagstiftning i teorin ger socialnämnden goda förutsättningar att besluta om drogtester, men vi ser med stort allvar på utredningens konstaterande att tillämpningen i praktiken brister.

Maskrosbarn vill samtidigt lyfta fram de ungas egna röster och perspektiv i denna fråga. De barn och unga organisationen möter är generellt mycket positiva till drogtester. Ur ett barnrätts- och skyddsperspektiv är det helt avgörande att socialtjänsten vidtar alla tillgängliga åtgärder för att garantera att ett umgänge aldrig genomförs med en förälder som är berusad eller påverkad. Att tvingas möta en påverkad förälder genererar en djup otrygghet och utgör en direkt risk för barnets hälsa och utveckling. För barnet framstår drogtester som en konkret och nödvändig trygghetsåtgärd.

Mot denna bakgrund välkomnar Maskrosbarn att utredningen så tydligt identifierar och adresserar de praktiska och administrativa hinder som i dag lammar lagstiftningens tillämpning. Vi **tillstyrker därför utredningens förslag** om att socialnämnden ska vara skyldig att fatta beslut om drogtest när det finns anledning till det och mindre ingripande åtgärder inte bedöms tillräckliga. Att behålla behovs- och proportionalitetsbedömningen, men samtidigt införa en tydlig beslutsbörda för myndigheten, är ett stort framsteg.

Att otydligheter kring finansiering, administration och samverkan mellan kommuner och regioner historiskt har lett till att relevanta testningar inte har genomförts är högst problematiskt. Vi ser därför mycket positivt på att utredningen undanröjer dessa hinder genom att ge socialnämnden ett uttryckligt ansvar att anvisa provtagningsställe och bära kostnaden. Detta är en helt nödvändig förändring för att säkerställa att den skärpta skyldigheten blir operationell i praktiken och faktiskt tjänar sitt skyddande syfte vid umgänge och prövning av vårdens upphörande.

Vi vill slutligen också framhålla vikten av att dessa drogtestar sker oplanerat och med kort varsel. De ungdomar vi möter vittnar om att föräldrar med en missbruksproblematik ofta har en stor förmåga att planera sitt intag, eller tillfälligt hålla sig nyktra, om de vet exakt vilken dag och tid ett test ska genomföras. Schemalagda tester riskerar därmed att ge en missvisande bild av föräldrarnas faktiska nykterhet och skapa en falsk trygghet hos socialtjänsten. För att drogtesterna ska fungera som det reella skyddsinstrument som vår målgrupp behöver och efterfrågar, måste testerna ske utan förvarning. Endast då kan myndigheten säkerställa en tillförlitlig kontroll som garanterar barnets trygghet inför ett umgänge eller en eventuell hemflytt.

9.2.4 Tydliggör skyldigheten att ge skydd och stöd till syskon

Maskrosbarn tillstyrker utredningens förslag om att införa en ny bestämmelse i socialtjänstlagen (20 kap. 2 a §), med innebörden att en omedelbar skyddsbedömning och förhandsbedömning även ska omfatta syskon eller andra barn i samma hemmiljö när en orosanmälan rör ett barns hemförhållanden. Vi delar utredningens slutsats att det nuvarande systemet uppvisar allvarliga brister i att uppmärksamma syskons utsatthet.

De ungdomar Maskrosbarn möter bekräftar utredningens bild av att myndigheters ingripanden i dag ofta präglas av ett bristande helhetsperspektiv på familjesituationen. Placerade ungdomar vittnar återkommande om att socialtjänsten helt har underlåtit att utreda hemmiljön för de yngre syskon som lämnats kvar, trots att placeringen i sig har grundats på allvarligt våld eller missförhållanden i hemmet.

Ur ett ungdomsperspektiv framgår det tydligt att denna bristande hantering utgör ett direkt och påtagligt hinder för att överhuvudtaget våga söka samhällets skydd. Rädslan för och oron över att lämna kvar oskyddade syskon i en farlig miljö är ofta så övermäktig att utsatta barn kan välja att dölja sin egen situation för socialtjänsten. Det föreslagna tillägget är därför av avgörande betydelse, inte bara för att säkerställa skydd för de kvarvarande syskonen, utan också för att sänka tröskeln för att barn ska våga berätta om sin hemsituation.

Maskrosbarn vill i detta sammanhang särskilt understryka vikten av att socialtjänsten behåller ett brett helhetsperspektiv vid anmälningar som rör barn och ungas "egna beteende" (såsom missbruk eller kriminalitet). Vår erfarenhet visar att ett destruktivt beteende hos en ungdom mycket ofta är en direkt konsekvens av dolda missförhållanden eller våld i hemmet. Det går således aldrig att utesluta omsorgsbrister i hemmiljön enbart

baserat på hur en initial orosanmälan har rubricerats. Vi vill därför betona att socialtjänsten skyndsamt måste initiera omedelbara skyddsbedömningar och förhandsbedömningar för samtliga syskon i hemmet, så snart uppgifter om våld eller andra omsorgsbrister framkommer under en pågående utredning om ett barns egna beteende.

Maskrosbarn

Linn Nordin
Barnrättsjurist

Linn Englund
Sakkunnig

Sandra Patel Seropian
Påverkanschef